

Indo-Pakistanske kriser og krige

Stig Toft Madsen

Adjunkt, Internationale Udviklingsstudier, Roskilde Universitetscenter (RUC)

13. juli 2002

Det sidste halve år nåede spændingen mellem Indien og Pakistan uhørte højder. ⁱ Stridens æble har længe været Kashmir, men formålet med denne artikel er ikke at komme med forslag til løsning af konflikten omkring Kashmir.ⁱⁱ Idéen med denne artikel er at pejle sig ind på den netop overståede krise i lyset af tidligere krige og kriser mellem Indien og Pakistan. Hvad kan man sige om denne krisis forløb og dynamik på baggrund af tidligere konflikter? Er krige og kriser mellem Indien og Pakistan bevidst planlagte eller ikke vilkede spontane forløb? Er de iterative eller danner de ikke et mønster? Kan man forvente at krigsfaren nu er drevet over eller vil situationen igen tilspidses?

Ser man på de hyppige religiøse optøjer ("communal riots") på subkontinentet er det slående, at de gentager sig med større eller mindre variationer gang på gang. De er iterative. Hvorvidt denne gentagelsens logik skyldes at optøjerne er bevidst designede eller om årsagen til gentagelsen ikke er personificerbar, er et åbent spørgsmål (Horowitz 2001, side 225, 411). Mellemstatslige krige adskiller sig fra religiøse optøjer på en række punkter (Horowitz 2001, side 26). Antallet af religiøse optøjer tælles i tusindvis, mens der til dato "kun" har været fire krige mellem Indien og Pakistan samt fire større "war scares" eller militære skræmmekampagner. Ikke desto mindre vil jeg mene, at man med fordel kan stille nogle af de samme spørgsmål til krige og "war scares", som man har rejst om religiøse optøjer. I denne eksplorative artikel vil jeg vil koncentrere mig om tre aspekter ved de to landes krige og kriser:

- 1) Udviklingen fra krise til krig
- 2) Konflikthåndteringen
- 3) Krigenes længde og timing

Hvad angår det første aspekt vil jeg mene at Pakistan har startet de tre af krigene. Hver gang skete den militære intervention under dække af et virkelig eller fiktivt folkeligt oprør på en sådan måde at Pakistan som stat har søgt at fralægge sig ansvaret for krigen. Indien startede den fjerde krig mellem de to lande som støtte til det folkelige oårør i Øst Pakistan i 1971. Denne krig begyndte som en pakistansk borgerkrig, som Indien derpå intervenserede i. Indien gjorde med succes hvad Pakistan havde håbet at gøre ved andre lejligheder.

Derudover har Indien startet fire større "war scares", hvoraf den nyligt overståede er den sidste i rækken. Indisk sabelraslen har hidtil ikke udløst en krig. Deres formål har været at presse Pakistan til at opgive sine undergravende "cross-border" virksomhed. Der har været tale om "coersive diplomacy" med militære midler.

Hvad angår måden denne krise er blevet håndteret er der flere ligheder med tidligere kriser. Der var i denne som i tidligere kriser en udpræget mangel på vilje og midler til at styre og kontrollere konflikten gennem indbyrdes forhandlinger. De to parter kunne heller ikke denne gang de-eskalere i fællig. Heldigvis kunne de læse og forstå hinandens bevægelser, og de kunne tale sammen gennem en tredje part.

Hvad angår længde og timing har denne krise også fulgt tidligere mønstre. Det halve år, som denne krise har varet, er ikke unormalt. Det lader til, at disse to lande indleder egentlige krige med længere begrænsede konfrontationer. De skændes før de slås. Selve krigene har derimod været ret korte. Nogle kommentatorer mener, at den næste krig vil blive endnu kortere end de tidligere, fordi Indien kun kan tillade en krig på ca 72 timer før Pakistan vil gribe til atomvåben, hvis Pakistan er ved at tabe en konventionel krig.ⁱⁱⁱ

En konventionel krig i lavlandet er vanskelig i regntiden, men efter regntidens ophør har professionelle hære bedre betingelser. Der er flere ting, der tyder på at krisen mellem de to lande igen vil tilspidnes i september og oktober, og at krigsrisikoen vil øges.

I slutningen af artiklen forsøger jeg at anlægge et mere skævt perspektiv på forholdet mellem de to lande. Jeg vil hævde at konflikten mellem dem på mange måder er indgroet og at den ikke nødvendigvis vil blive løst. På den anden side mener jeg, at man ikke skal være blind for at konflikten pludseligt kan skifte karakter.

Hvem drev krisen fremad og hvorfor?

Jeg mener, at det denne gang var Indien som optrappede krisen, fordi Indien mente at angrebet på USA den 11. september 2001 havde ændret den internationale situation til Indiens fordel. På trods af at USA efter 11. september indledte et tæt samarbejde med Pakistan, åbnede angrebet på USA et "window of opportunity", som Indien kunne trække veksler på. Indiens formål med sin konfrontations-søgende politik var at få sat en stopper for de *jihadis*, som i over ti år har hjemsøgt Kashmir og andre dele af Indien. Krigen mod terror blev benyttet af Indien til, sammen med USA, at presse Pakistan til højt og helligt overfor USAs udsending at love at Pakistan vil sætte en permanent stopper for infiltrationen af *jihadis* ind i Indien. Ifølge den indiske ministerpræsident Atal Behari Vajpayee har Indien vundet en sejr over Pakistan på dette punkt – forudsat at Pakistan holder sit løfte.

Det nu afsluttede mellemspil (Madsen 2002) i krigen mod terror tilspidsedes den 13. december 2001, da det indiske parlament i New Delhi blev angrebet af en lille gruppe muslimske terrorister.^{iv} Det var første gang parlamentet i New Delhi blev udsat for et sådan angreb. Aktionen var dårligt planlagt, og ingen af de indiske politikere blev dræbt. Affæren skabte politisk konsensus om behovet for en kraftig indisk reaktion. Frem for en diplomatisk protest eller en begrænset straffeaktion valgte Indien en stor opmarch langs grænsen og demarkationslinjen.

Spændingen mellem de to lande kulminerede i to omgange. Første gang den 12. januar, da General Pervez Musharraf i en TV-tale til nationen erklærede, at han ville sætte ind over for ekstremisme/fundamentalisme i Pakistan. Efter at have stækket en række grupper med forbud og arrestationer tilspidsedes situationen igen da Musharraf løslod adskillige af de tilbageholdte.

Samtidig var der tegn på at Al Qaida og/eller andre grupper stadig kunne operere i og ud fra Pakistan. Flere grupper søgte tilsyneladende ind i den pakistanske del af Kashmir, som er semi-autonomt i forhold til det øvrige Pakistan, og hvor Musharrafs forbud derfor ikke umiddelbart var gældende. De vigtigste nyere terrorbegivenheder med pakistansk/afghansk/al Qaida/*jihadi/mujahidin* signatur omfatter følgende: Angrebet på folketinget i Srinagar den 1. oktober 2001 som dræbte mindst 38, nedskydningen af kirkegængere i Bahawalpur i Pakistan i november 2001, angrebet på the American Centre i Calcutta i Indien den 22. januar 2002 og drabet på dets sikkerhedsfolk, kidnapningen af Wall Street Journal journalisten Daniel Pearl den 23. januar og det efterfølgende drab på ham, granatangrebet på kirkegængere i hovedstaden Islamabad den 17. marts som efterlod fem døde, og drabet på elleve franske ubådsingeniører i Karachi den 8 maj. Den 14. maj dræbte tre pakistanske terrorister 33 personer, heriblandt elleve børn af indiske soldater, ved en forlægnings i Kaluchak nær Jammu i Indien. Krisen tilspidsedes yderligere med drabet på Abdul Ghani Lone den 21. maj i Srinagar. Lone var en fremtrædende politiker og medlem af All Party Hurriyat Conference, som taler for Kashmiri synspunkter over for både indiske og pakistanske hardliners (Chowdhary 2002). Lone havde for nylig været i USA på et halv-officielt besøg. Drabet på Lone ses af B. Raman som et signal til at boycotte det kommende valg i Jammu & Kashmir, og om ikke at tale med USA (Raman 45917.05.02, Chowdhary 2002, note 6). Den foreløbig sidste begivenhed er bilbomben uden for det amerikanske konsulat i Karachi den 14. juni, der efterlod tolv døde.

Som et resultat af disse begivenheder, herunder især de som direkte ramte Indien, tilspidsedes den militære situation langs grænsen for anden gang for at kulminere omkring 1. Juni, hvor adskillige lande, herunder Norge og Danmark, af frygt for en atomkrig eller en storkrig anbefalede deres borgere at forlade de to lande.

Krisen blev løst op på USAs og andre regeringers mellemkomst. På trods af (eller netop fordi) de to lande ikke har etableret solide kanaler og mekanismer til at bilægge uenigheder, tillod de i denne situation mægling og

meningsudveksling gennem tredjepart. Krisen blev nedtonet da USA aftvang Pakistan et løfte om at sætte en permanent stopper for infiltrationen. USA står dermed over for Indien som garant for Pakistans løfte. Hvis Pakistan ikke indfrier sit løfte, er der ikke noget som umiddelbart holder Indien tilbage for igen at optrappe konflikten.

Jeg mener altså ikke der kan herske tvivl om at det var Indien, snarere end Pakistan, som drev den militære optrapning langs de to landes grænser efter angrebet på parlamentet i New Delhi den 13. december og frem til tidligt i juni. Pakistan har gennem hele denne periode været under pres pga krigen om Afghanistan, og jeg tror ikke at de forskellige terrorangreb i denne periode blev iværksat af Pakistans ledelse. Musharraf burde måske have forhindret dem, men jeg tror ikke han beordrede dem. Pakistans "sins of omission" var altså denne gang relativt få, selvom terrorister fortsatte deres "sins of commission". Den politiske ledelse i Pakistan har også før 11. september søgt at inddæmme terrorismen. Begivenhedsforløbet viser at det er svært, og at landet nu bliver stillet til regnskab for dette svigt.

Krigshistorien: Gode miner og slet spil

Som det vil fremgå af følgende gennemgang af landenes krigshistorie blev optrapningen til krig ved tre tidligere lejligheder bevist iværksat af Pakistan.

Den første krig mellem Indien og Pakistan blev udkæmpet 1947-49 straks efter at briterne i august 1947 afgav magten efter lange forhandlinger, der skulle sikre en bæredygtig og fredelig afkolonisering. Ifølge planen skulle alle 554 indiske fyrstedømmer under britisk overhøjhed på behørig vis via en "Standstill Agreement" og et bindende "Instrument of Accession" vælge at tilslutte sig enten Pakistan eller Indien før den 15. august. Men der var en djævel i puslespillet. Da dagen oprandt havde Hyderabad og Kashmir ikke bestemt sig (Hewitt 1995, side 67). Problemet i Kashmir var at Kashmirs hersker, Lt-General Maharaja Sir Hari Singh, ikke kunne, eller ikke ville, bestemme sig for om han ville afgive magten til Indien eller til Pakistan. Hari Singh ville måske i virkeligheden ingen af delene, og håbede at stormen ville drive over, hvis han fatalistisk så tiden an.^v Men det nyoprettede Pakistan ville have Kashmir. Størstedelen af indbyggerne i Kashmir var muslimer, og det er den egentlige årsag til Pakistans krav.

Allerede i august begyndte Pakistan at lede styrker ind i Kashmir. Den 22. oktober gik en større styrke på omkring 20,000 mand ind i Kashmir. Angrebet blev gennemført af stammefolk (pathaner/"tribal invaders") fra Pakistans grænse ind mod Afghanistan med støtte fra den pakistanske hær og fra pakistanske politikere. Det skete på et tidspunkt, hvor både Pakistans og Indiens hær stadig var under Britisk overkommando. Officielt benægtede Pakistan invasionen: Vi har ikke udrustet denne invasionsstyrke, sagde man. Den pakistanske regering har brugt alle midler bortset fra krig for at forhindre mobiliseringen af stammefolk, sagde man (Sharma 1967, side 7). Senere, omkring maj 1948, havde den

pakistanske hær ikke længer skrupler med at indrømme sin tilstedeværelse i Kashmir (Hewitt 1995, side 78). Den fordækte krig var blevet en åben krig.

Krigen fortsatte til ind i 1949. Resultatet var, at Pakistan opnåede kontrol med cirka en tredjedel af Kashmir, mens Indien beholdt resten. Kashmir ophørte med at eksistere som stat. Der blev indgået en våbenstilstand stadfæstet var Karachi Agreement den 27. juli 1949 (Hewitt 1997, side 79).

Undervejs inddrog Indien FN som mægler i striden. Det var måske den første store sag, som Sikkerhedsrådet skulle tage stilling til (Sharma 1967, side 48). Som alle andre mæglere siden (- vi ved ikke endnu hvordan det vil gå denne gang -) kunne FN ikke gennemføre sin mission. Parterne accepterede godt nok i princippet i et vis mål FNs beslutninger, men ikke fuldt ud. Konflikten forblev uforløst, og det er den stadig.

1965-krigen: Pakistan forregnede sig

Næste krig mellem de to lande var også centreret om Kashmir. Den fandt sted i 1965 efter Jawaharlal Nehrus død. Den startede med en pakistansk propaganda-krig tidligt på året, og gik over i grænsekrænkelser. Ifølge Sumit Ganguly, hvis analyser jeg stort set holder mig til i denne artikel, var krigen i 1965 ikke spontan. Den var planlagt af Pakistan, men den var dårligt planlagt. Pakistan troede, at Indien ville være svagt efter Indiens militære nederlag til Kina i 1961, at den indiske sekularisme ville krakelere efter Nehrus død, og at pakistanske styrker blot behøvede at puste til ilden før Kashmir brød i brand. Pakistan troede, at fordi et relikvie i Kashmir forsvandt i 1963 ville kashmiriernes religiøse følelser været dybt såret. Rent faktisk mødte de pakistanske styrker ikke megen velvilje da de rykkede ind i Kashmir, og Indien brød ikke sammen. Pakistan havde forregnet sig (Ganguly 1997, side 52).^{vi}

Forspillet til krigen fandt sted ikke i Kashmir, men i ørkenen i Gujarat, hvor Pakistan udfordrede den eksisterende grænsedragning med et "limited probe" indledt den 9. april 1965. Senere blev reserven indkaldt, og i juni oprettede Pakistan en Mujahid Force, som skulle nå op på 150,000 mand. Ved britisk mægling kom det til en våbenstilstandsftale i juni, og spørgsmålet om grænsedragningen blev overladt til den internationale domstol i den Hague. Men midt i monsuntiden, den 5. august, krydsede pakistanske soldater forklædt som civile grænsen til indisk Kashmir. Operationen hed "Operation Gibraltar" efter den arabiske general, som erobrede Spanien og som beordrede sine skibe brændt for at afskære sig selv muligheden for retræte (Sharma 1967, side 162). Invasionsstyrken var under hærens ledelse, men indeholdt foruden tropper fra den pakistanske del af Kashmir også denne gang irregulære tropper, som slørede billedet af invasion. Den pakistanske infiltration forblev eenvejs indtil 14.-15. August, hvor også Indien krænkede våbenstilstandslinjen (Sharma 1967, side 162-64, Ganguly 1997, side 55-56). Herpå krydsede regulære uniformerede Pakistanske tropper grænsen i "Operation Grand Slam" (storslem, fra kortspil),

hvorpå Indien den 6. september til gengæld udvidede krigen til Punjab syd for Kashmir. Den efterfølgende storkrig varede kun i 17 dage (Robinson 1989, side 208).^{vii}

1965-krigen lignede altså på flere punkter krigen i 1947. Som i 1947 hævdede Pakistan, at de ikke var aggressorer, men at der var tale om en folkelig opstand mod Indien. Som i 1947 spillede de irregulære tropper en vigtig rolle. Men hvor krigen i 1947-49 ledte til en deling af Kashmir, var resultatet af krigen i 1965 små. Pakistan fremstod efter krigen svagere militært end før krigen selv om der ikke var en klar vinder (Robinson 1989, side 208). Tilliden til den pakistanske hær svandt, fordi dens beregninger ikke holdt stik (Hewitt 1995, side 83-84). Det internationale samfund tenderede i retning af at opfordre begge parter til at besinde sig (Sharma 1967, side 173). Mægleren var USSR, som i februar 1966 indkaldte til et fredskonference, resultatet af hvilken blev "the Tashkent Declaration.

1970-71 krigen: Pakistans fatale fejl

Krigen i 1970-71 var en befrielseskrig, som resulterede i at Bangla Desh blev skabt med indisk hjælp. Den umiddelbare årsag til krigen var at et Øst-Pakistansk parti, Awami League, vandt et af de sjældne valg i Pakistan. Ved valget 7. december 1970 fik Awami League 162 repræsentanter ud af 300 i Pakistans National Assembly (Robinson 1989, side 210). Det brød eliten i Vest Pakistan sig ikke om. Den ville ikke regeres af et flodproletariat. Resultatet blev at de den 25. marts sendte hæren til Øst Pakistan på "Operation Searchlight" (Ganguly 2001, side 60). De pakistanske styrker påførte bengalerne død og ødelæggelse i et omfang, som var større end krigen om Kashmir. Antallet af døde kan sammenlignes med antallet af døde ved delingen af Britisk Indien i 1947, i.e. omkring en halv million mennesker.

Under Indira Gandhis ledelse intervererede Indien i denne borgerkrig cum løsrivelseskrig. Allerede i april gav Indien husly til Awami League, som simpelthen overtog det pakistanske konsulat i Calcutta. Der fulgte en periode, hvor både Pakistan og Indien søgte støtte og forsikringer fra USA, USSR og Kina. Samtidig afventede Indien regntidens afslutning (Ganguly 2001, side 63). Mod slutningen af november beskød indiske stillinger langs grænsen den pakistanske hær i Øst Pakistan for at støtte oprørshæren Mukti Bahini. Pakistan svarede igen med et luftangreb rettet mod det indiske flyvevåben den 3. december. Angrebet mislykkedes, og dagen efter angreb indiske fly militære og civile mål i både Vest og Øst Pakistan. Den 16. december indtog Mukti Bahini Dhaka/Dacca med massiv støtte fra den indiske hær. Blitzkrigen afsluttedes 17. december 1971, hvor begge parter erklærede våbenhvile (Ganguly 2001, side 67-69).

Denne krig startede altså med Pakistans forsøg på at holde sammen på landet. Krigen viste Pakistans manglende held med krisestyring. Den demokratiske

mekanisme, som Pakistan havde forsøgt sig med, udløste en borgerkrig. Resultatet var store civile ofre, indisk intervention, løsrivelse, og politiske omvæltninger i det resterende Pakistan. Pakistan ville ikke denne krig; landet blev drevet ind i den. Indien udnyttede med held og snilde den situation Pakistan var havnet i, men ikke uden selv at løbe en risiko. For Indien var krigen både spontan og planlagt.

Pakistan måtte efter krigens afslutning indgå Simla-aftalen. Denne aftale fra 2. juli 1972 lagde rammerne for Indiens og Pakistans fremtidige forhold. Den gamle våbenstilstandslinje i Kashmir blev til en Line of Control. Størstedelen af denne linje blev en fysisk eksisterende demarkationslinje. Men den blev ikke til en egentlig international grænse. Inderne ønskede dette, men Zulfikar Ali Bhutto, som havde overtaget magten efter generalerne, holdt stand mod det indiske pres ved at argumentere at hans egen position ville blive truet, hvis han gav for mange indrømmelser – et argument som ikke vil være Pervez Musharraf fremmed.

15 års fred – 15 års vold

Fra 1972 til omkring 1987 lå spørgsmålet om Kashmir i dvale. Internt i Pakistan satte den militære diktator Zia ul Haq statens resourcer ind på en islamiseringskampagne. Udadtil var Pakistans opmærksomhed især rettet mod Afghanistan, men samtidig ydede Pakistan op igennem 1980erne aktiv støtte til de indiske sikher i deres forsøg på at løsrive Punjab fra Indien og skabe et nyt land, Khalistan. Krigene i Afghanistan betød en mangedobling i antallet af håndvåben i regionen. Da USSR i 1989 trak sig ud af Afghanistan frigjordes et stort antal "Afghan veterans". Pakistan kunne igen vende blikket mod Kashmir.

Den nuværende krise i og omkring Kashmir tog sin begyndelse i 1987. Den er fortsat mere eller mindre intensivt i 15 år, altså lige så lang tid som den foregående fred. Krisen blev sat igang af indiske kashmirier, hvis krav om autonomi eller løsrivelse fik næring af dårlig indisk regeringsførelse. Specielt et kontroversielt valg i 1987 radikaliserede mange kashmirier, specielt i Kashmir delen. Dette adskiller den nuværende krise fra krigene i 1947 og 1965, hvor befolkningen i Kashmir dalen var mindre aktive militært. I 1987 var det dele af befolkningen i Kashmir, som startede opstanden med støtte fra Pakistan. Det vigtigste parti i startfasen var Jammu and Kashmir Liberation Front (JKLF), et parti med rødder i Kashmir dalen. Allerede omkring 1991-92 begyndte JKLF at blive marginaliseret af pakistanske og afghanske *mujahidin* (frihedskæmpere), *jihadis* (hellige krigere), og senere af *fidayeen* (selvmords-enheder) i skiftende konstellationer (Hewitt 1995, side 160, Ganguly 1997, side 125, Sahni 2002, side 215).

Det er ikke let at holde styr på de forskellige militante grupper. I midten af 1990erne var omkring 130 oprørsgrupper aktive i Kashmir (Ganguly 1997, side 138). Gangulys liste over "principal Kashmiri insurgent groups" fra perioden

omfatter Al-Jehad, Al-Omar, Allah Tigers, Harkat-ul-Ansar, Hizbul Mujahideen, Ikhwanul Muslimeen and JKLF (Ganguly appendiks 5). B. Raman opregner følgende grupper aktive i denne periode: Harkat-ul-Mujahideen (= Harkat-ul-Ansar), Harkat-ul-Jihad-al-Islami (HUJI), Lashkar-e-Toiba (LeT), Al Badr, og Jaish-e-Mohammad (JeM) (Raman 462.05.2002).^{viii}

Ifølge en officiel indisk opgørelse var der i 1992 ca 3,700 guerilla-soldater i ca 39 lejre i pakistansk Kashmir (Terrorist Training Camps... 2001). Antallet af "militants" synes at være ret stabilt. Tidsskriftet *The Economist* giver tallet 3,000 i en artikel i juni 2002. Samlet er det måske nyttigt at forestille sig et stort antal mindre enheder med løsere eller tættere tilknytning til fem-ti større navngivne organisationer (hvoraf nogle kan være fiktive og hvoraf andre – e.g . LeT and Hizbul Mujahideen - har været på krigsfod indbyrdes), trænet i et antal lejre i både Pakistan og Afghanistan, udstyret med våben fra især Pakistan, og i reglen med kamperfaring fra Afghanistan. På toppen af løsrivelsesbevægelsen er der p.t. et United Jihad Council, som dog ikke omfatter alle organisationer.

De udenlandske gæste-terrorister fra en lang række lande blev efterhånden tydelige for enhver nogenlunde neutral iagttagere, men Indien havde svært ved at vinde internationalt gehør for sine anklager mod dem og deres pakistanske "sponsorer" (Gupta og Pathak 1994, Sahni 2002). Pakistan har længe søgt at internationalisere Kashmir konflikten som et spørgsmål om retten til selvbestemmelse og menneskerettigheder. Indien derimod har ville holde andre lande ude af konflikten. Resultatet i det meste af denne periode var at Indien kom under angreb både eksternt og internt for at nægte kashmirierne deres selvbestemmelsesret og for gentagne og alvorlige brud på menneskerettighederne. Der udviklede sig et politisk spil, hvor de to lande igen og igen forsøgte at vinde gehør for deres egen udlægning af konflikten, og hvor de tilføjede hinanden en lang række diplomatiske og politiske nederlag uden at det ændrede situationen væsentligt. 11. september ændrede situationen, fordi Kashmir spørgsmålet blev reformuleret som et spørgsmål om terror. Det er nu i Indiens interesse at tillade en delvis internationalisering.

Kargil krigen

Den pakistanske hær holdt sig gedulgt i baggrunden fra 1987 helt frem til 1999. I 1999 kom det til en åben, men begrænset, krig mellem de nu atombevæbnede stater. Kargil-krigen startede fordi ca 1,000 (Burke & Beaumont 2002) pakistanske regulære tropper – uden militær uniform og uden identifikationspapirer – krydsede demarkationslinjen og etablerede forposter i stor højde nord for Kargil, da sneen smeltede om foråret. Det tog inderne en vis tid, før de fandt ud af hvad der var sket, men derefter reagerede Indien på Pakistans "limited probe" med et voldsomt angreb. Fra 25. maj fløj indiske jagerfly 550 togter i grænseområderne (Ganguly 2001, side 117). Krigen varede frem til den 26. Juli, hvorefter Pakistan trak sig tilbage (Burchart 2002, Malhotra 1999). Hverken Simla aftalen, Lahore aftalen fra den 21. februar 1999, eller det

faktum at begge lande nu havde atomvåben forhindrede denne grænsekrig.^{ix} Pakistans officielle linje var, at det måtte være frihedskæmpere som var trængt ind i Indien, og at Pakistan ikke havde medvirket til brud på våbenstilstandslinjen. Spørgsmålet er om nogen frihedskæmpere overhovedet deltog i operationen, eller om det udelukkende var soldater fra den pakistanske hær – eventuelt nødtørftigt udklædt som frihedskæmpere – som blev beordret i kamp. At der deltog pakistanske soldater, specielt fra Northern Light Infantry, virker sikkert (se Dateline Kargil X).

Nawaz Sharif opnåede ikke politisk støtte for sin linje hverken i Beijing eller i Washington. Præsident Clinton "called the bluff" ved et møde med Nawaz Sharif i Washington den 4. juli. Nogle måneder efter i oktober 1999 tog Nawaz Sharifs øverstkommanderende, General Pervez Musharraf, magten ved et kup.^x

Dette var den tredje krig om Kashmir, som Pakistan bevidst havde villet. Det er ikke klart hvad Pakistan ønskede at opnå ved at overskride demarkationslinjen, men det er klart at krigen svækkede Pakistan politisk. Krigen ændrede ikke grænserne, og den pakistanske leder blev tilføjet et ydmygende nederlag. På den anden side fortsatte den lavintensive *jihadi*-krig også efter Kargil-krigen.

Om de fire krige samlet kan man sige at den gode nyhed er at ingen af dem blev så storslemme, som de kunne være blevet. 1947-krigen delte Kashmir, men stoppede derefter. 1965-krigen gik ikke ud over civilbefolkningen i udpræget grad. 1970-krigen havde store territoriale implikationer og var den mest dødelige hidtils. 1999-krigen var begrænset og havde ingen territoriale implikationer, men mange både pakistanske og indiske soldater måtte lade livet. De seneste år karakteriseret af terror og statslig undertrykkelse har været en meget stor belastning for civilbefolkningen i Jammu og Kashmir, og for de hinduer der er flygtet fra området, men den har endnu et udviklet sig til en storkrig.

"War scares"

Udover de fire krige har der været mindst fire kriser, som var tæt på at udvikle sig til egentlige krige. Een af de vigtigste "war scares" fandt sted i 1987. Den udspandt sig omkring en indisk militær øvelse ("Brasstacks") og parallelle pakistanske militærøvelser, som blev forlænget og optrappet til man stod på randen af en krig. Motivet for den indiske optrapning var blandt andet Pakistans støtte til Khalistan-bevægelsen.

Den næste "war scare" fandt sted i 1990. Den udsprang af et indisk ønske om at stække *jihadi*-baserne i Pakistan. Samtidig optrappede Pakistan sin propaganda-krig mod Indien. Pakistan opdagede at Indien planlagde en aktion og satte ifølge nogle iagttagere sine styrker i atomberedskab. USA sendte derpå en repræsentant til de to lande. Han bad Pakistan betænke at alle krigsspil viste Pakistan som taber i en krig, mens Indien fik at vide landet skulle overholde

menneskerettighederne. Krisen ebbede ud, men den varede næsten et helt år (Ganguly 2001, side 91-95, Ganguly 1997, side 4 og 110-11, Hersh 2001).

De tredje "war scare" opstod i maj 1998 som en konsekvens af Indiens atomprøvesprængninger, som kort efter blev fulgt op af en serie pakistanske prøvesprængninger.

Den fjerde krise er den nyligt overståede krise. I alle fire tilfælde var det Indien, som initierede krisen uden at den i nogle af tilfældene udviklede sig til en egentlig krig.

Krisestyring

For så vidt som de tidligere kriser som oftest har været vilde har de en logik, som gør dem rimeligt forudseelige. De to kombatanter deler en politisk kultur, hvor langvarige personcentrerede fejder er centrale. Måske bidrager dette til forudseeligheden. På trods af de provokationer, som de to landes soldater i år udsatte hinanden og civilbefolkningerne for i form af beskydninger og morterangreb tværs over demarkationslinjen, eskalerede de ikke over et vist niveau. På trods af at de to lande i udpræget grad savner redskaber til konfliktstyring fejllæste de ikke hinandens handlinger i den grad at det udløste en krig. På trods af en opblæst politisk retorik og tværpolitisk opbakning til om nødvendigt at gå i krig forholdt befolkningerne sig forholdsvis roligt og afventende i begge lande.

Den opblæste retorik er noget af det, som udefra virker mest provokerende. At atommagter kan levere den ene trussel efter den anden om at gribe til våben, selv atomvåben, forekommer utroligt uansvarlig og nonchalant. På fem uger under Kargil-krigen fremførte højt placerede embedsfolk trusler om at gribe til atomvåben mindst 13 gange (Bidwai og Vanaik 1999, side vii). Under den nu afsluttede krise sagde den pakistanske FN-ambassadør Munir Akram, at han ikke ville love at Pakistan ikke ville gribe til atomvåben: 'Pakistan, he said, had to rely on the "means it possessed to deter Indian aggression" and would not "neutralise" that deterrence by any doctrine of "no-first-use"' (D. Shourie 2002). Atomkrigens logik er, at der kun er een krig, og at den krig skal undgås. Fejdens logik er, at der altid er en krig til, så en krig mere eller mindre gør ikke den store forskel. Det er fejdens logik, der dominerer den politiske diskurs.

De to lande har ikke et udbygget apparat til at styre kriser mellem dem. Efter "Brasstacks" øvelsen i 1987 har de to land indgået en række aftaler til at håndtere deres indbyrdes relationer. Disse inkluderer "Agreement on the Prohibition of Attack against Nuclear Installations and Facilities", "Advance Notification on Military Exercises, Maneuvers, and Troop Movement", "Agreement on Prevention of Airspace Violations", "Permitting Over-Flights and Landing Military Aircraft", samt "Complete Prohibition of Chemical Weapons". De to lande kunne imidlertid gøre meget mere (Tahir-Kheli og Biringir 2000). For

eksempel har de ingen hotline. Den indiske ministerpræsident kan ikke engang telefonere direkte fra sit fly, Air India One. De to lande har ikke underskrevet de internationale aftaler om atomvåben, og véd derfor ikke meget om hinandens atomare kapacitet. De har under otte-ti minutter til at reagere på missiler fra det andet land, før det rammer deres hovedstad. Med så kort en varsel har de ingen chance for rationelt at tage stilling til en mulig akut trussel. Tolv millioner mennesker kunne dø på en time, ifølge en beregning fra US Defence Intelligence. Andre beregninger anslår at "kun" tre millioner mennesker ville dø i tilfælde af en atomkrig, men tallene er under alle omstændigheder enorme. De har intet beredskab at sætte ind efter en atomkrig (se Burke og Beaumont 2002 og specielt Rajaraman et al. 2002).

I manglen på etablerede kanaler for kommunikation tvinges den øvrige verden til at fungere som mægler og budbringer. Ikke mindst inderne véd, at en opblæst retorik ansporer USA og andre til at forsøge at mægle. Rollen som mægler er i sig selv en balanceakt, fordi både Indien og Pakistan står særdeles stejlt på den nationale suverænitet. For Indien gælder det om at udnytte USA's indflydelse til egen fordel uden at give for megen køb på princippet om at Kashmir er et bilateralt anliggende. Derfor foretrækker Indien at se USAs rolle som en "facilitator", snarere end som en mægler.

Rækken af mæglere eller "facilitators" i 2002 inkluderede Assistant Secretary of State Christina Rocca, viceudenrigsminister Richard Armitage, forsvarsminister Donald Rumsfeld, udenrigsminister Colin Powell, den britiske udenrigsminister Jack Straw, EUs udenrigskommissær Chris Patten, og Ruslands præsident Vladimir Putin (Eiby 2002). I takt med at trusselsniveauet gik op, trådte kun de to landes ledere i karakter. Kashmiriernes "egne" repræsentanter gled derimod ud af billedet. Jeg mener heller ikke at befolkningen var på gaderne for at udtrykke deres støtte til en krig. Befolkningerne overlod det i høj grad til de respektive politiske eliter at lægge kursen. Dermed blev det i et vist mål lettere for eliten at styre krisen.

I forlængelse af dette argument kan man forestille sig, at hvis en konflikt på et tidspunkt i dens forløb "agglutinerer" eller kædes sammen med andre konflikter forøges risikoen for at en krisestyring bryder sammen. I betragtning af at både Pakistan og Indien er lande, der ofte går "from crisis to crisis" (Feldman 1972), er risikoen for en sammenkædning altid til stede. I Pakistan i 1970-71 var det valget til nationalforsamlingen, som åbnede op for det uforudsigbare. Mens Pakistan i 1947 og i 1965 systematisk drev konfrontationen fremad mod krig, blev (Vest) Pakistan i 1970-71 selv blevet drevet af faktorer, som landets ledere ikke kunne kontrollere. Noget lignende gør sig gældende idag, hvor 11. september har placeret Pakistan i en meget svær situation.

Under den "war scare" fandt nogle af de mest brutale religiøse sammenstød i nyere tid mellem hinduer og muslimer sted i Gujarat i Indien (Punjabi et al 2002, Appu 2002). De to kriser kunne være knyttet sammen i én gensidigt forstærkende krise, men det skete faktisk ikke. Vildskaben fra Gujarat blev ikke kanaliseret over i Indo-Pak konflikten. Hvis det var sket ville konfrontationen

mellem Indien og Pakistan have skiftet karakter. Indiens råderum ville være blevet formindsket.

Krisers varighed og timing

Ifølge David Ludden er den traditionelle årstid for krig på det indiske subkontinent sommeren, dvs den varme periode før monsunen (Ludden 1999). Denne periode er særdeles varm. Soldaterne har i den sidste krise tilbragt uger i over 40 graders varme langs frontlinjen. Inde i kampvognene er der 55-60 grader varmt (Sudarshan og Pillai 2002, side 39).

Er der et årstidsrelateret element i de militære konfrontationer mellem Indien og Pakistan? I 1947 gik Pakistan ind i august, men først for alvor i oktober. I 1965 startede krigen så småt i april, men den optrappedes først i august, og september blev krigsmåned. I 1970-71 kulminerede krigen i december. Kargil-krigen var en klar sommerkrig dikteret af de geografiske forhold i Himalaya-Karakorum bjergkæden fra maj til juli. Den nuværende krise kunne være eksploderet på et hvilket som helst tidspunkt mellem december og juni. Indiens Ministerpræsident sagde ved krisens afslutning i juni:

”The country was ready for war. The Army at the border was waiting for instructions. If Pakistan had not agreed to stop infiltration and if the US had not delivered this guarantee to India, a war couldn't have been avoided’, Vajpayee said” (The Indian Express 2002).^{xi}

I den nordlige del af subkontinentet starter monsunen i juni og den fortsætter til midten af september. Så længe det regner er det svært at føre krig. Kampvognene kører simpelthen fast og det er svært at krydse floder og kanaler (Sudarshan og Pillai 2002, side 38, Gokhale og Krishnan 2002, side 46). Med mindre monsunen udebliver vil det være svært at føre en konventionel krig specielt i resten af juli og august. I en artikel på internettet skrev Josy Joseph under overskriften ”War unlikely before September”:

“When Defence Minister George Fernandes said last week that there would be no military action against Pakistan till the end of September, he was reflecting the government’s much thought about agenda. As details of Indian policy decisions after the latest militant attack in Jammu emerge, it is clear the government has decided to hold on to diplomatic options till the Jammu and Kashmir assembly election. According to several government officials, the government is not looking at a military option ‘till the J&K election’ unless something ‘drastic happens.’ The election is scheduled for September...

The government believes if it shows the will to conduct the election despite militant attacks, it would be the best way to ‘show our commitment to democracy and people of Kashmir.’ If terrorist strikes during the election campaign go up as expected, ‘that would only give us that further edge

and argument to strike across the Line of Control,' the senior army officer told" (Joshya 2002)

Den næste egnede periode for krig kommer altså omkring midt i september. Ifølge planen skal der afholdes valg til delstatsforsamlingen i Jammu og Kashmir i september eller måske i oktober. I oktober skal Musharraf afholde valg til Pakistans nationalforsamling. For Indien er en krig efter valget mest opportunt, mens den pakistanske leder Musharraf med en krig før valget vil få en mulighed for at udskyde valget, som han er blevet pålagt af den pakistanske højesteret. De to valg forøger altså risikoen for en sammenkædning af begivenheder med det mulige resultat at spændingen mellem de to lande igen øges. Den kritiske periode ser ud til at strække sig frem til midten af oktober. Ifølge en urdu-rapport i den pakistanske avis *Daily Jang* på <http://www.jang-group.com/jang/> dateret den 2. juli sagde den nyudnævnte chef for det indiske udenrigsministerium, Kanwal Sibal, straks ved sin tiltrædelse, at Indien i første omgang vil holde nøje øje med Pakistans løfte om at bekæmpe terror frem til den 10. oktober.

Udover valgene lurer andre begivenheder. Den årlige pilgrimsfærd til Amarnath bjerghulerne i Kashmir varer til midt i august. Et angreb på hindu-pilgrimme vil øge spændingen ligesom sådanne angreb har gjort tidligere. Et andet religiøst stridspunkt er Ayodhya. Hvis hindu-fundamentalister i Indien igen optrapper deres krav om et Ram tempel i Ayodhya vil situationen tilspidises. Mod vest vil udviklingen i Afghanistan fortsat påvirke forholdet mellem Indien og Pakistan. Ikke overraskende er der altså en række risici for at situationen tilspidises frem mod og hen over den krigsegnede måned september.

Brudflader

Jeg har indtil nu lagt vægten på relativt korte historiske forløb, men konflikten har en længere historicitet. Helt åbenlyst har konflikten langsigtede økonomiske konsekvenser. Over een million soldater var posteret langs grænsen og demarkationslinjen omkring 1. juni i år. En indisk ex-admiral, J.G. Nadkarni, har anslået at det kostede Indien mellem 1 og 4 milliarder kroner om måneden at mobilisere sine soldater langs grænsen. Indien bruger omkring 2,5% af sit BNP på militæret; Pakistan mindst 4,2% og det på et svagere beskatningsgrundlag. Ifølge den tidligere direktør for Institute for Strategic Studies i New Delhi, Jasjit Singh, forøger optrapningen begge landes udgifter betydeligt.^{xii} Eftersom Pakistans økonomi er mindre og svagere end Indiens, vil Indien på sigt kunne udmatte Pakistan på samme måde som USA udmattede USSR. Derfor forestiller Jasjit Singh sig "Ett krig i slow motion", der kan strække sig over ti år uden at blive en storkrig (J. Singh 2002).

Striden om Kashmir bliver ofte betragtet som "the unfinished business of partition" (se for eksempel Burcharth 2002). Denne uafsluttede transaktion har foreløbig varet i over 50 år, og oven i den ligger nu også som et resultat af 1970-71 krigen om Bangla Desh et ønske om hævn for den deling, som Pakistan selv

måtte lide. Dertil kommer fra cirka 1992 og fremefter hvad man fristes til at kalde "the unfinished business of global jihad". Set i dette perspektiv har en løsning på konflikten lange udsigter. Den 16. december 1972 lovede Zulfiqar Ali Bhutto i FN Indien en tusindårskrig. Denne fremskrivning er måske overdreven, men den står meget godt i forhold til fortiden, hvori der gemmer sig omkring ti århundreders skurren langs brudfladerne mellem den islamiske og den hinduiske civilisation.

Der er altså tale om en række aldrig afsluttede processer og opgør, hvoraf Kashmir ikke *a priori* kan betragtes som den centrale del. Arun Shourie, journalist, forfatter og nuværende indisk minister, tror således ikke på at en løsning på Kashmir problemet vil bringe fred og stabilitet til området. Med sideblik på Rusland, Chechnya, Palæstina og Israel skriver han om konflikterne langs den muslimske verdens brudflader:

"... to think that giving in over Chechnya, by making concessions to Hamas, by handing Kashmir to them, one will effectively deal with 'the causes of Muslim anger' is to play the fool. For the believer the 'problem' is not Chechnya or Kashmir. The 'problem' is that aeons have passed, and the world has not yet accepted his creed. His object is not the real estate of Chechnya or Kashmir, or Jerusalem. His object – indeed, the duty which has been ordained for him – is to convert the land of war, that is the land the people of which have not yet submitted to the creed, into one in which they submit to that creed, into the *dar ul Islam*. The believer *cannot* remain true to his Faith unless he prosecutes the war till this consummation is achieved" (A. Shourie 2002, side 23).^{xiii}

Set i dette perspektiv er det ikke overraskende at konflikten mellem Indien og Pakistan viser tegn på "deterrence failure". Hvad kan afskrække folk fra at gå i krig når (de tror) krigen er både kronisk og kosmisk? Hvad kan afskrække folk fra at sætte alt ind mod hellige krigere, som (de tror) vil konvertere eller terrorisere dem?

På subkontinentet har man været igennem fire Indo-Pak krig og mange års lav-intensitets terror

- på trods af at landene er fattige og burde bruge deres ressourcer på bedre vis,
- på trods af at der er mange kulturelle ligheder mellem kombatanterne,
- på trods af at demokratiet i begge lande lejlighedsvis er rimeligt velfunderet,
- på trods af at man har forsøgt at skabe stabile grænsedragninger,
- på trods af tillidsskabende tiltag,
- og på trods af at de lande nu har atomvåben.

Konflikten om Kashmir har sammen med atomtruslen været stærkt medvirkende til at Sydasiens nu rutinemæssigt refereres til som det farligste sted på jorden. Det

værste der kunne ske i denne forbindelse er et fundamentalistisk kup i Pakistan. En bekendt af mig i Delhi skitserer denne mulighed på følgende måde:

“Between the Americans wanting to harass the Soviets in Afghanistan, the Pak ISI, al-Qaeda, and sundry other outfits, the religiously fired up man looking for martyrdom has flourished in the last decade as never before. The lid is being put on them, so the great threat at the moment, I believe, is not nuclear war but the impending implosion within Pakistan when the jihadis say enough is enough and strike out against the establishment there. That'll be the moment of truth, man, for which the international community will have no answer.”

I modsætning til hvad der er tilfældet i Afrika sker denne destabilisering samtidig med at Sydasiens økonomi generelt er i vækst. Eftersom Indien nu ser ud til at være kommet heldigt ud af den sidste krise vil landet sandsynligvis igen gøre krav på permanent sæde i Sikkerhedsrådet. Hermed vil subkontinental politik blive yderligere indlejret i det internationale system.

Hvis en sommerfugl slår med vingerne i Peshawar....

Forskydninger

På denne dystre baggrund kan jeg ikke lade være med at påpege, at man ikke skal være blind for at konflikten kan skifte karakter. På sigt kan man forestille sig at Sydasiens to store kombatanter slog deres talenter sammen i stedet for at bekrige hinanden. Indien er efter alt at dømme ikke interesseret i at underlægge sig Pakistan, og hvor meget ville Pakistan i virkeligheden få ud af at reetablere muslimsk overhøjhed på subkontinentet? En transformation af konflikten kunne være en fordel for dem begge. Tilsammen kunne de to lande blive en militær stormagt. Hvis de gik sammen om at oprette "United Forces of Pakistan and India" ville de råde over 2 millioner soldater, 1,000 kampfly, 6,000 kampvogne, 26 ubåde, og et ukendt antal atomvåben.^{xiv} Dette scenarie er måske usandsynligt i betragtning af, at en den islamiske bølge i Pakistan synes at udelukke enhver alliance med Indien. Selve Pakistans identitet synes at være bundet op på at befæste den muslimske identitet og på kravet om Kashmir.

Går man imidlertid tilbage til 1700-tallet fandtes soldater, som var både sikher og muslimer (*adha sikh*, *adha rohilla* – halvt sikh, halvt rohilla afghaner) samtidig. Ligeledes har der været længere perioder i 1900-tallet, hvor hinduer og muslimer stod sammen mod en fælles fjende, nemlig briterne. I 1910erne, 1920erne og 1930erne vekslede fronterne med overraskende hyppighed. De store anti-imperialistiske bevægelser mod briterne forenede i lange perioder hinduer og muslimer, men de blev lynhurtigt afløst af bølger af sammenstød mellem de to religiøse grupperinger.

Der er også eksempler på uventede grænseoverskridende alliancer i nyere tid: Khalistan-bevægelsen i 1980'erne var en national og religiøs separatistisk bevægelse blandt sikher, men et mindre antal unge hinduer gik ind i kampen på sikhernes side på trods af at mange uskyldige hinduer blev dræbt af militante sikher. Kampen mod styret i New Delhi forenede tilsyneladende disse hinduer med sikh-seperatisterne, og nogle af dem konverterede til sikhismen (P. Singh 2002). På det individuelle såvel som på det kollektive niveau ændres konturerne i de religiøse fælleskaber sig på måder, som kan få statsledere til at ændre kurs.

(Kommentarer velkomne på stm@ruc.dk)

Referencer:

Appu, P.S. "A Letter to the President on Gujarat, *PUCL Bulletin*, July 2002, side 1 og 4.

Bidwai, Praful og Achin Vanaik (1999) *South Asia on a Short Fuse. Nuclear Politics and the Future of Global Disarmament*, New Delhi, Oxford University Press.

Bose, Sumanta (1999) "Kashmir: Sources of Conflict, Dimensions of Peace", *Survival* 41, 3, side 149-171.

Burchart, Martin "Den gordiske knude i Kashmir", *Information*, 3. juni 2002, interview med Sumit Ganguly.

Burke, Jason and Peter Beaumont "Nuclear neighbours teeter on brink of Armageddon", *The Observer*, 2 June 2002.

Chowdhary, Rekha "Lone's Liberal Legacy", *Economic and Political Weekly*, June 22, 2002, side 2398-2400.

Dateline Kargil X, The Truth About Kashmir, Headquarters, 15 Corps, India på www.armyinkashmir.org/articles/dateline10.html.

Eiby, Tine "Højt spil i Himalaya", *Weekendavisen*, 14-20 juni 2002, side 6.

Economist, The "The indispensable general" fra www.economist.com/agenda, 7. juni 2002.

Feldman, Herbert (1972) *From crisis to crisis : Pakistan, 1962-1969*, London, Oxford University Press.

Ganguly, Sumit (1997) *The crisis in Kashmir. Portent of war, hopes of peace*, Woodrow Wilson Center Press, Washington DC and Cambridge University Press, Cambridge.

Ganguly, Sumit (2001) *Conflict Unending. India-Pakistan Tensions since 1947*, Columbia University Press, New York and Woodrow Wilson Center Press, Washington DC.

Gardezi, Hassan N. "Jihadi Islam: The last Straw on the Camel of Pakistan's National Unity", World Sindhi Institute conference at Washington DC, May 20, 2000 at www.afghan-politics.org/Reference/RefArticles/jihadi_islam.htm.

Gokhale, Nitin A. og Murali Krishnan, "Small is Scary", *Outlook*, June 10, 2002.

Gupta, Shekhar og Rahul Pathak, "Exporting Terror", *India Today*, May 15, 1994, side 44-66.

Hersh, Seymour M. "Watching the Warheads", *The New Yorker*, November 5, 2001 på www.newyorker.com.

Hewitt, Vernon (1995) *Reclaiming the Past? The Search for Political and Cultural Unity in Contemporary Jammu and Kashmir*, London, Portland Books.

Horowitz, Donald L (2001) *The Deadly Ethnic Riot*, Berkeley, University of California Press.

Indian Express, "We won without going to war: PM", June 18, 2002, p. 1, fra www.indian-express.com.

Joseph, Josy "War unlikely before September", May 20, 2002 fra <http://www.rediff.com/news/2002/may/20war.htm>

Juergensmeyer, Mark (2000) *Terror in the Mind of God. The Global Rise of Religious Violence*, Berkeley, University of California Press.

Kuttner, Martin, "Det evige oprør", *Berlingske Tidende* 26. maj 2002, magasin side 7.

Ludden, David (1999) *An agrarian history of South Asia*, Cambridge, Cambridge University Press.

Madsen, Stig Toft (2002) "Mellanspel. Sydasien efter 13 december", *Ord&Bild* 1, 2002.

Makiya, Kanan og Hassan Mneimneh "Manual for a 'Raid'", *The New York Review of Books* XLIX, 1, side 18-21, January 17, 2002.

Malhotra, Vinay Kumar "Kashmir konflikten. Slaget om Kargil", *COPRI Nyhedsbrev*, nr 4, september 1999, side 4-6.

Menon, V.P. (1969) *The Story of the Integration of the Indian States*, Bombay, Orient Longmans (første oplag 1956).

Mullik, B.N. (1972) *My Years with Nehru. Kashmir, Agra Cantt.*, Deep Publications.

Punjabi, Kavita. Krishna Bandopadhyay, and Bolan Gangopadhyay (July 2002) *The Next Generation: In the Wake of the Genocide. A Report on the Impact of the Gujarat Pogrom on Children and the Young* by an independent team of citizens Supported by Citizens' Initiative, Ahmedabad på <http://www.onlinevolunteers.org/gujarat/reports/children/>

Rajaraman, R., M.V. Ramana, og Zia Mian "Possession and Deployment of Nuclear Weapons in South Asia. An Assessment of Some Risks", *Economic and Political Weekly*, June 22, 2002, side 2459-2466.

Raman, B. "Jammu (Kaluchak) and after", South Asia Analysis Group Paper no. 45917.05.02. fra www.saaq.org, May 2002.

Raman, B. "Lone's Murder: Pakistan's Proxy War –phase III; South Asia Analysis Group Paper no. 462.05.2002 at www.saaq.org/papers5/paper462.html).

Robinson, Francis (red.) (1989) *The Cambridge encyclopedia of India, Pakistan, Bangladesh, Sri Lanka, Nepal, Bhutan and the Maldives*, Cambridge, Cambridge University Press.

Sharma, B.L. (1967) *The Kashmir Story*, Bombay, Asia Publishing House.

Sahni, Ajai (2002) "Extremist Islamist Terror and Subversion" i K.P..S. Gill og Ajai Sahni (red.) *The Global Threat of Terror. Ideological, Material and Political Linkages*, New Delhi, Institute for Conflict Management, side 181-239.

Shourie, Arun (2002) "Responding to Terrorism" i K.P..S. Gill og Ajai Sahni (red.) *The Global Threat of Terror. Ideological, Material and Political Linkages*, New Delhi, Institute for Conflict Management, side 15-27.

Shourie, Arun (1987) *Religion in Politics*, New Delhi, Roli Books.

Shourie, Dharam, "Defiant Pakistan threatens to use nukes", PTI report.

Singh, Jasjit "Ett krig i slow motion", *Dagens Nyheter*, 10. eller 11. juni 2002.

Singh, Pritam "Punjab Terrorism: Truth Still Uncovered", anmeldelse af Harisk K Puri et al. *Terrorism in Punjab: Understanding Grassroots Reality*, Har-Anand Publications, New Delhi, 1999, i *Economic and Political Weekly*, October 6, 2002, side 3829-31.

Sudarshan, V og Ajith Pillai, "Game of Patience", *Outlook*, May 27, 2002.

Tahir-Kheli, Shirin og Kent L. Biringir (2000) "Preventing Another India-Pakistan War: Enhancing Stability Along the Border", Sandia National Laboratories, Albuquerque and Livermore, California fra www.cmc.sandia.gov/Links/about/papers/SAND98-0505-17/index.htm

"Terrorist Training Camps in Pakistan and Revelations by Terrorists: Indian and Foreign Sources" at www.stratmeg.com/kargil.htm, November 2001.

Noter:

ⁱ Jeg ønsker at takke Muhammad Hasan, Ole Jensen og Mogens Pedersen, IU, RUC, for deres kommentarer til tidligere versioner af denne artikel.

ⁱⁱ Se Bose (1999) for muligheder for konfliktløsning.

ⁱⁱⁱ Se Air Marshall (rettd) Kapil Kak i Burke and Beaumont, 2002, side 17.

^{iv} ”Terrorisme er planmæssigt forberedte, chokerende voldsangreb fra undergrunden mod en politisk orden. De skal skabe almindelig usikkerhed og skræk, men også sympati og opbakning” (Peter Waldmanns definition i Kuttner 2002).

^v Menon (1969, side 376) skriver: ”Lord Mountbatten spent four days discussing the situation and arguing with the Maharajah. He told him that independence was not, in his opinion, a feasible proposition and that the State would not be recognized as a Dominion by the British Government. He assured the Maharajah that, so long as he made up his mind before 15 August, no trouble would ensue, for whichever Dominion he acceded to would take the State firmly under its protection as part of its territory. He went so far as to tell the Maharajah that, if he acceded to Pakistan, India would not take it amiss and that he had a firm assurance on this from Sardar Patel himself. Lord Mountbatten went further to say that, in view of the composition of the population, it was particularly important to ascertain the wishes of the people. The Maharajah appeared quite incapable of making up his mind and so Lord Mountbatten asked for a meeting with him and his Prime Minister on the last morning of his visit. At the last moment the Maharajah sent a message to say that he was confined to bed and begged to be excused”.

^{vi} For historien om det hellige relikvie *Moe-e-Muqaddas*, som angiveligt indeholder et af Profetens hår og opbevares i Hazratbal moskeen i Srinigar, se Mullik 1972, kapitel 10 og 11.

^{vii} For en pakistansk version af begivenhederne, se for eksempel ”Indo-Pak War (September 1965)” på <http://www.storyofpakistan.com/articletext.asp?artid=A068>

^{viii} Ifølge Raman var Al Badr knyttet til afghaneren Gulbuddin Heckmatyars Hizbe Islami; de øvrige, påstår Raman, havde tættere bånd til Al Qaida Ifølge Gardezi (2000) er Hizbul Mujahideen den bevæbnede del af Jamaat-e-Islami I Pakistan. Hizbul Mujahideen har også haft tætte forbindelser til Heckmatyar. Chowdhary (2002) pointerer at Hizbul Mujahideen også har rødder i indisk Kashmir.

^{ix} Det lader til at både Pakistan og Indien under Kargil krigen tog skridt til at armere deres atomvåben (Rajaraman et al. 2002, side 2459).

^x Det er muligt at Musharraf gik bag om ryggen på Sharif. Hvis det var tilfældet viser det i hvor grad kritiske beslutninger udsprang af politiske intriger. Implikationerne af dette syndrom for kontrol med masseødelæggelsesvåben er simpelthen uhyrlige.

^{xi} På et tidligere tidspunkt havde Vajpayee også sat som betingelse for en nedtrapning at Pakistan udleverede en række terror-mistænkte til Indien. Ingen af dem er blevet udleveret.

^{xii} De tal Jasjit Singh fremlægger virker dog forvredne: Indiens militærudgifter skulle stige fra 2% af BNP til 9% af BNP, mens Pakistans skulle forøges fra 35% af BNP til ikke mindre end 42% af BNP. Der må her være tale om en sammenblanding mellem udgifter i forhold til henholdsvis bruttonationalproduktet og statsbudgettet.

^{xiii} Se Shourie (1987) for eksempler på hans analyse af forholdet mellem politik og religion, se Juergensmeyer (2000) for analysen af ”kosmiske krige”, og se Makiya og Mneimneh (2002) for en udpinding af den kosmiske dimension af angrebet den 11. september.

^{xiv} Indien og Pakistan har længe været vigtige stillere med mandskab til FNs tropper.